

de actualiteit die deze studies nog blijken te bezitten, is deze bundel warm aan te bevelen, voor sommigen misschien ook als een dringend noodzakelijke inhaalmanoeuvre.

W. P. Blockmans

S. Groenveld, M. E. H. N. Mout, I. Schöffer, ed., *Bestuurders en geleerden. Opstellen uit de Nederlandse geschiedenis van de zestiende, zeventiende en achttiende eeuw, aangeboden aan prof. dr. J. J. Woltjer bij zijn afscheid als hoogleraar van de Rijksuniversiteit te Leiden* (Amsterdam-Dieren: De Bataafsche Leeuw, 1985, 224 blz., f42,50, ISBN 90 6707 065 3).

Bij het afscheid van J. J. Woltjer als hoogleraar in de geschiedenis van Nederland in de zestiende en zeventiende eeuw op 1 februari 1985 hebben collega's en vrienden hem een 'Festschrift' aangeboden. De twintig daarin in chronologische volgorde opgenomen bijdragen vertonen grote gevarieerdheid, maar voor een land als Nederland met een arme traditie op het gebied van de biografie is het de moeite waard te signaleren dat meer dan de helft ervan een biografische opzet heeft.

Zo komen bestuurders en bestuur aan de orde bij J. R. Bruijn die de ontwikkeling van een professioneel georganiseerde oorlogsvloot in de Republiek nagaat, bij J. A. F. de Jongste die het lopende onderzoek naar het aantrekkelijke maar bij uitstek politieke ambt van de Hollandse pensionarissen behandelt, bij R. Liesker die de noodlottige toename van de schuldenlast van het Zuiderkwartier (1672-1794) bespreekt en in het stuk van R. Reitsma, die nagaat welk op Nederlands voorbeeld geïnspireerd belastingstelsel Willem III bij zijn komst in Engeland aantrof. Ook S. Groenveld in zijn relaas over een naar alle waarschijnlijkheid door Willem II zelf in 1650 geïnspireerde pamflettenactie tegen Amsterdam en H. de Schepper met zijn verslag van de moeizame terugkeer van de markies van Havré (aanvankelijk een der vredemakers in de Nederlanden) in het bestuur van de Zuidelijke Nederlanden betreden dit terrein, evenals C. Fasseur en F. S. Gaastra die onderwerpen uit de geschiedenis van Nederland in de Oost aansnijden: de eerste analyseert hoe Dirk van Hogendorp onbesuisd en eerzuchtig optreden hem in 1798 in zeer grote moeilijkheden bracht, de tweede hoe Constantijn Ranst bij zijn bestrijding van corruptie in Bengalen (1669-1673) door het patronagewerk der kooplieden het been werd gelicht, maar zelf ook bescherming ondervond.

Enigszins tussen beide categorieën in staat het artikel van H. F. K. van Nierop, die de situatie van adellijke bastaarden in de zestiende eeuw onderzoekt. Hij stelt vast dat zij zonder meer in de 'familia' werden geïntegreerd en ambten op zich konden nemen. De verdwijning van de Bourgondische hofcultuur deed het verschijnsel afnemen. A. Duke, die de vroegere reformatie in Gouda als onderwerp heeft en daarbij een pleidooi houdt voor onderzoek naar een oudere traditie van 'oral dissent' (misschien teruggaand op uitdrukkingen van Engelse Lollards), en W. Bergsma met zijn visie op de houding van de Ommelander boer Abel Eppens aangaande toverij in de jaren tachtig van de zestiende eeuw, nemen ook deze positie in. Eveneens geldt dit voor J. W. Schulte Nordholt, die aan de hand van het leven van F. van der Kemp aanstipt hoe behoudend de Nederlandse patriotten reageerden, wanneer zij in aanraking kwamen met de realiteit van volksinvloed in de Verenigde Staten.

De overgang tussen bestuurders en geleerden treffen we aan in het stuk van I. Schöffers over Johan Valckenaers kortstondige hoogleraarschap (1795-1796) aan de Leidse universiteit. De benoeming van de vurige patriot was in de eerste plaats een politieke en hij vertrok, met gunstbewijzen beladen, weer zo snel mogelijk naar de actieve politiek. M. E. H. N. Mout behandelt Lipsius' houding ten opzichte van de Opstand en concludeert dat diens eigen latere visie van de stille geleerde die zich verre hield van de wereld niet met de werkelijkheid overeenstemt; integendeel, Lipsius heeft de politiek nooit kunnen ontwijken. W. den Boer bekijkt Scaligers houding ten opzichte van de joden en waarschuwt ervoor zijn uitlatingen zonder meer als anti-joods te kenschetsen. G. H. M. Posthumus Meyes publiceert hier zijn ontdekking van het vroegste theologische geschrift van Grotius, zijn *Meletius* (1611), waarin een somber beeld van de twisten in de Republiek wordt geschetst. R. Feenstra geeft een biografie van J. F. Böckelmann, die tijdens zijn hoogleraarschap in de rechten in Leiden (1670-1681) een nieuwe *methodus compendaria* als belangrijke vernieuwing in het rechtsonderwijs introduceerde. Drie bijdragen betreffen de Leidse universiteit in de achttiende eeuw: A. M. Luyendijk-Elshout bespreekt een aantal medische dissertaties over wat wij nu psychomatische verschijnselen zouden noemen, een terrein dat toen nog aan beschouwingen van theologen ontworsteld moest worden. J. van den Berg schrijft over de verhouding van Willem Bentinck, curator van 1745 tot 1774, tot de theologische faculteit en A. E. Cohen over Gaubius' feestrede in 1775 ter gelegenheid van het tweehonderdjarig bestaan van de universiteit. Een bibliografie van Woltjers werk besluit het fraai verzorgde boek.

Een zeer afwisselende bundel dus, die op bepaalde gebieden duidelijk aanknoopt bij Woltjers eigen onderzoek en bovendien ongewild en terloops een tijdsbeeld geeft. Niet alleen is waar te nemen hoe bepaalde neologismen uit 'beleidstaal' hun intree kunnen doen in wetenschappelijke verhandelingen, maar ook blijkt uit Schöffers aardige 'Voor J. J. Woltjer' hoe iemand die zijn leven heeft besteed aan diepgaand en origineel onderzoek om welke reden dan ook buiten de door het ministerie opgelegde constructie van het voorwaardelijk gefinancierde onderzoek werd gehouden. In Schöffers woorden: 'Men telt de publicaties tot op de pagina, maar telt niet reputatie en gaven van de besten aan de universiteit'. Het is een opbeurende gedachte dat Woltjer zich nu geheel zal kunnen wijden aan het voltooiën van zijn in het stadium van voorbereiding verkerende publicaties en aan de stimulerende begeleiding van de destijds op zijn initiatief tot stand gekomen 'contactgroep zestiende eeuw'.

E. O. G. Haitsma Mulier

D. J. Roorda, *Rond prins en patriciaat. Verspreide opstellen door D. J. Roorda, A. J. C. M. Gabriëls, e.a., ed., met een inleiding door I. Schöffers* (Weesp: Fibula-Van Dishoek, 1984, 224 blz., f32,50, ISBN 90 228 3382 8).

Het initiatief van een tweetal studenten de bibliografie van hun in 1983 zo plotseling overleden Leidse hoogleraar D. J. Roorda uit te geven, resulteerde in een fraaie bundel waarvan de titel *Rond prins en patriciaat*, het terrein van diens wetenschappelijke arbeid voortreffelijk omschrijft. De hierin opgenomen artikelen — in twee gevallen nog niet eerder gepubliceerd — geven een goede indruk van Roorda's historische visie. De aantrekkelijkheid van deze bijdragen wordt in niet geringe mate verhoogd door de boeiende stijl,